

A Konda folyónév eredetéről

1. A *Konda* az Alsó-Irtis bal parti mellékfolyója. Elnevezései az obi-ugor nyelvekben: vog. (VNGy. 2: 642) *K k'öntin*, *χöntin* 'Konda (folyó)', (i. m. 4: 434) *K khöntin*, (KÁLMÁN, WogT 238) Jk. *χontan-jā*, *χontan-jā* (*jā* 'Fluß'), (BAL.-VAHR.) Jk. *χontan*, *χontan*, (STEIN., DEWO 519) *É χontan* ua.; osztj. (PATK.) *χunda*, *χanda* [első szótagi *a?*] 'Konda (folyó); Konda (Fluß), linker Nebenfluß des Irtysch', (KT 318) Trj. *kontak*, DN Ni. *χunta*, Kaz. *χontī*, (PD 569) Ko. *χunta* 'Konda'. Az osztj. (KT 318) Kaz. *χontan*, (STEIN., DEWO 519) Serk. *χontan-jōchan* 'Konda' (*jōchan* 'Fluß') vogul jövevényszó (STEINITZ: i. h.). A folyó neve orszul *Konda*, ez az elnevezés az oroszon keresztül más európai nyelvekbe is bekerült. Az obi-ugor szavak és az or. *Konda* nyilvánvalóan összefüggenek egymással, de a m a i vogul vagy osztják alakból nem lehet az orosz szót levezetni.

2. Először vizsgáljuk meg a vogul és az osztják szót. Régebben (FISCHER, SCHLÖZER, HUNFALVY) az osztj. V *kāntay*, DN *χānta*, Kaz. *χāntī* 'Ostjake, ostjakisch' népnévvel hozták összefüggésbe. Ez a föltevés azonban az első szótagbéli magánhangzó eltérése miatt és onomasztikai okokból is később tévesnek bizonyult (I. PAASONEN: FUF 2: 98; ZSIRAI, FgrRok. 491 jegyz.; RADANOVICS: NyK 62: 120, ALH 11: 157, CIFU 98). Van ugyan az osztjákban *χunta-jax* kifejezés — amely a *χāntī* 'Ostjake' ~ *χunta* 'Konda' egybevetés alapjául szolgált —, ez azonban kizárólag a kondai osztjákásra vonatkozik. Vö. *kasem-jox* 'kazymi osztjakság', V *ās-jay* 'obi osztjakság' stb. (vö. ZSIRAI, FgrRok. 184). A *Konda* folyónévnek tehát semmi köze nincs a *χāntī* népnévhez.

3. A vog. *K khöntin* stb. és az osztj. Trj. *kontak*, DN Ni. *χunta* stb. származékszavak. A vog. *khönt-*, *χönt-*, osztj. *kont-*, *χunt-* alapszó etimológiailag azonos lehet a vog. (KANN., közli MSzFE) TJ *kontā-l*, AK *χontāl*, FK *kuntel*, P *kūntāl* 'Biber', Szo. *χuntāl* 'кпот' (> osztj. AHLQV. *χundīl* 'Maulwurf'), m. *hód* 'Biber' szavakkal. Az ugor alapszó *kuntā vagy *kuntā lehetett. A szócsalád ugor kori török jövevényszó, vö. kirk., oszm., csag. *qunduz*, tel., alt. *kumduš*, ujj. *kuntuz*, csuv. *χāndār* 'Biber; Fischotter (kirk.)'. Az etimológiára vonatkozóan l. MSzFE, TESz.

A vog. *É χontan* stb. szóban ósvog. *ā (> *É ā*, *K ō*) és *ū (> Jk. *o*) hangot tehetünk fel. Az *ā és *ū magánhangzó-képviselőt talán az *ū ~ *ā és *ū ~ *ū váltakozások keveredésén alapul. Az sem lehetetlen, hogy közvetlenül ósvog. *ū ~ *ā váltakozással állunk szemben, bár ez a magánhangzó-váltakozás csupán kevés példával igazolható (vö. STEINITZ, WogVok. 325). A 'Konda' jelentésű vogul szóban kikövetkeztethető magánhangzók (*ū, *ā) közül az *ū

lehet az eredetibb, ez felel meg a vog. TJ *konta-l* 'Biber' stb. szóban feltehető ősvog. *ū-nak is. A vogul 'Konda' és 'Biber' jelentésű szavak magánhangzó-megfelelése tehát szabályosnak mondható. — Az osztj. Trj. *kontak* 'Konda' stb. alakban kikövetkeztethető ősosztj. *o magánhangzó az ősosztj. *o ~ *u magánhangzó-váltakozáson keresztül felelhet meg a vog. TJ *konta-l* stb. (~ m. *hód*) szavakban feltehető ugor *u (> ősvog. *ū, m. *u* > *ó*) magánhangzónak.¹

A vog. -*əŋ*, -*aŋ*, osztj. -*ək*, -*ə*, -*ɨ* denom. melléknévképzők. A vog. É *χəntəŋ* stb. és az osztj. Trj. *kontak* stb. eredeti jelentése tehát 'hódos (folyó); Fluß mit Biber' lehetett. Így tehát a *Konda* elnevezésének tárgyi alapja: olyan folyó, ahol sok (volt) a hód. Hasonló folyó- és helynevek a magyarban és más nyelvekben is vannak. Például: m. *Hodász*, *Hodoscépány*; *Hódmezővásárhely*, *Kishódos*, *Nagyhódos*, *Kondoros* (l. KISS LAJOS, Földrajzi nevek etimológiai szótára. Bp., 1978; a *Kondoros* helynévről tévesen KÁLMÁN, A nevek világa. Budapest, 1967. 144, The World of Names. Budapest 1978. 115). A török nyelvekben: üzbégi *Qunduz* (folyó- és városnév); kazak *Qaraqunduz* (kis folyó a kazak steppén); baskír *Khondurta*, *Qondur*; török *Kunduzlu* (patak Anatóliában) (l. RÁSONYI: MNY. 72: 49 kk.). RÁSONYI (i. h.; l. még NÉMETH: AOH 25: 294) szerint a baskír *Kundurush*, *Kundurushma* (pataknevek) magyar eredetű földrajzi nevek Baskíriában; a magyar eredetre az -*ush* utal, mely a m. -*os* (~ -*ész*-*ös*) melléknévképzővel lehet azonos. Vö. még or. *Βοβρος* (helynév) < *βοβρ* 'hód; Biber'.

4. Az or. *Κονδα* az osztjájából származik, de nem a mai DN *χəntə* stb. formából, hanem egy olyan korábbi alakból, amelyben a mai nem-első szótagi *a* még teljes hang (*a) volt: DN Ko. Ni. *χəntə* < *kənta (vö. PATK. *χənda*). Az átvétel a 16—17. századnál korábban — erre az időre tehető az osztják— orosz, ill. a vogul— orosz nyelvi kapcsolatok kezdete — nem történhetett meg. Az or. *Κονδα* egy nyugati osztj. *kənta alaknak szabályos folytatója. Az abszolút szóvégi *a/*ā* > *a* hangváltozásról l. GANSCHOW: UAJb. 34: 4 kk.

RÉDEI KÁROLY

Über die Herkunft des Flußnamens Konda

von KÁROLY RÉDEI

Die *Konda* (wog. K *k'əntin*, *χəntin*, N *χəntəŋ*, ostj. Trj.: *kontak*, DN *χəntə*) ist ein linker Nebenfluß des unteren Irtysch. Die obugrischen Wörter sind denominale Ableitungen. Das Grundwort (wog. *χənt-*, ostj. *kont-*) mag etymologisch mit den Wörtern wog. TJ *konta-l*, KU *χəntəl*, ung. *hód* 'Biber' identisch sein. Die ursprüngliche Bedeutung des wog. *χəntəŋ* und des ostj. *kontak* mag demzufolge 'Fluß mit Bibern' gewesen sein. Somit ist eine sachliche Grundlage der Benennung der *Konda*: ein Fluß, wo reichlich Biber vorkommen bzw. vorkamen. Ähnliche Fluß- und Ortsnamen gibt es auch in vielen anderen Sprachen.

Russ. *Konda* (> dt. *Konda* usw.) stammt aus dem Ostjakischen, jedoch nicht aus der heutigen Form DN *χəntə* usw., sondern aus einer so frühen Form, in der das *a* der nichtersten Silbe noch ein voller Laut (< *a) war: DN Ni. *χəntə* < *kənta (vgl. PATK. *χənda*). Die Übernahme kann nicht früher als im 16—17. Jahrhundert erfolgt sein.

¹ A m. *hód* ~ vog. TJ *konta-l* osztják megfelelőjét egyéb szavak: (KT 502) V *may*, C Kam. *max* 'Biber (V Kam.), ein Tier des Waldes, das niemand gesehen hat (DN)', (KT 163, 205) DN *я̄н̄к-woja*, Kaz. *я̄н̄к-woj* 'Biber' [= tkp. 'vizi állat; Wassertier'] szorították ki a használatból.